

Janczak, Julian

"Katalog dokumentów technicznych. Materiały archiwalne", T. I, Aleksandra Czarnecka, Poznań 1978 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 24/4, 849-850

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

powiedział [...]”). Niezbyt udana jest także weryfikacja terminologii fachowej. Używa się np. poprawnej nazwy hydrogeologia, ale obok niej bałamutnego określenia: geohydrologia.

Rangę przedsięwzięcia wydawniczego w poważnym stopniu obniża rozdział poświęcony dziejom hydrologii ziem polskich; napisany został przez polskiego hydrologa, a nie historyka tej dyscypliny i oparty niemal w całości na opracowaniu J. E. Piaseckiej z 1970 r. pt. *Dzieje hydrogeografii polskiej do 1850 r.* Autor doprowadził jednak swe rozważania do powstania Akademii Umiejętności w Krakowie, podając datę jej założenia na 1871 r. Może nie jest to najważniejsze, ale w tym dość obszernym szkicu są pomyłki typu: „W końcu XVIII w. [Stanisław Staszic], z inicjatywy Stanisława Augusta, podjął on pierwsze kroki w kierunku organizacji uniwersytetu w Warszawie [...]”. Bez wątplenia sprawą poważniejszą jest typowa zbitka błędnych poglądów poprzedników. Myślę przede wszystkim o ocenach typu: „Kolejnym, nieco słabszym, dziełem Krzysztofa Kluka była dwutomowa praca *Rzeczy kopalnych osobliwie zdatniejszych szukanie, poznanie i zażycie [...]*” (s. 324). Staraliśmy się kiedyś w opracowaniu poświęconym Klukowi podważyć owe oceny (*Krzysztof Kluk – przyrodnik i pisarz rolniczy*. Wrocław 1976), ale jak widać bezskutecznie. O samym dziele Mikulski – za Piasecką – podaje istotnie poprawne informacje, ale nie podkreśla najważniejszej: Kluk uznał wodę podziemną za kopalinę. Było to nader nowoczesne spostrzeżenie, które w nauce zostało przyjęte dopiero pod koniec XIX w. w okresie rodzenia się hydrogeologii jako nowoczesnej dyscypliny naukowej.

Cały dodatek polski jest chyba zamieszczony na zasadzie kontrastu z oryginałem Biswasa. Kontrast ten jest podkreślony przez masę różnego rodzaju błędów. Są np. naleciałości żargonu prawniczego typu: Albertrandy, vel Alberttrandi; Domeyko, vel Domejko itp. Wszystko to świadczy, że długo będziemy musieli czekać na ukazanie się poprawnie napisanej historii hydrologii w Polsce.

Zbigniew Wójcik
(Warszawa)

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

Katalog dokumentów technicznych. Materiały archiwalne. T. I. Opracowała Aleksandra Czarna. Poznań 1978, 292 s.

Ten obszerny, solidnie wykonany katalog został wydany wspólnym staraniem Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Poznaniu oraz Ośrodka Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej (OINTE) przy Urzędzie Wojewódzkim w Poznaniu. Jak na książkę typu informacyjnego ukazał się on w całkiem niemałym nakładzie 800 egzemplarzy. Jednak jeśli wziąć pod uwagę bardzo szeroki krąg odbiorców – praktyków, techników, wówczas widać wyraźnie, że nie jest to zbyt dużo. Cała publikacja obliczona jest na sześć tomów.

Omawiany tom pierwszy obejmuje dokumentację kartograficzną i techniczną dotyczącą budownictwa wodnego (s. 9–54), melioracji gruntów – drenowania i odwadniania (s. 55–142), kanalizacji miejskiej, uzbrojenia i oczyszczania ścieków (s. 143–175), sieci wodociągowej, rurociągów oraz wież ciśnieni (s. 176–207), w końcu spraw związanych z ochroną środowiska (s. 208–277). Chociaż ten ostatni dział może budzić pewne zastrzeżenia i nieco mylić. Zdecydowana bowiem większość wymienionych w nim materiałów odnosi się do gospodarki leśnej. Posługiwanie się katalogiem ułatwia obszerny indeks nazw geograficznych (s. 278–292), podający równocześnie ich lokalizację według obowiązującego dziś podziału na województwa. Źródła pochodzą z okresu od końca XVIII stulecia do 1965 roku i obejmują obszar byłego województwa poznańskiego. Katalog wymienia blisko 2000 jednostek. Może też szkoda, że nie ponumerowano ich kolejno, co niewątpliwie bardziej przyspieszałoby wyszukiwanie poszczególnych dokumentów.

Prezentowane w recenzowanym katalogu źródła kartograficzne, na które pragnę zwrócić baczniejszą uwagę, to przede wszystkim przeróżne mapy, plany, szkice, rysunki sytuacyjne i profile, znajdujące się w aktach miasta Poznania, Zarządu Miejskiego, poznańskiego urzędu wojewódzkiego, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, Komisji Kolonizacyjnej, rejencji poznańskiej i pilskiej, starostw i wydziałów powiatowych, pojedynczych majątków ziemskich, izb rolniczych, dyrekcji lasów, inspekcji budowlanych, biur projektów, wreszcie wielu innych instytucji i urzędów bądź to wojewódzkich, bądź to specjalnych.

Wymieniane w katalogu materiały archiwalne mają na pewno wielką wartość dla badań historycznych, zwłaszcza zaś z zakresu historii techniki. To rzecz oczywista. Chociaż, jak dotąd, ciągle jeszcze nie są one należycie doceniane i właściwie wykorzystywane. Równocześnie jednak stanowią ogromną bazę dla studiów nad historią kartografii specjalnej obszaru Wielkopolski. Bazę, istnienie której dopiero teraz uzmysławia sobie liczne grono badaczy. Źródła bowiem kartograficzne i geodezyjne, przedstawione w książce Aleksandry Czarneckiej, nie zostały uwzględnione w znanym już i skądinąd bardzo cennym opracowaniu Krystyny Górskiej-Gołaskiej, rejestrującym plany miast i wsi wielkopolskich¹. Przeszłość zaś tego działu kartografii stanowczo za mało jak na razie interesuje historyków kartografii i geodezji i wymaga szerszej popularyzacji.

Jest to tym istotniejsze, że omawiane materiały mogą mieć również duże bezpośrednie lub pośrednie znaczenie praktyczne dla dzisiejszych, bieżących potrzeb wielu działów gospodarki narodowej, szczególnie jako baza wyjściowa przy różnorodnych pracach projektowych czy remontowych. Katalog Aleksandry Czarneckiej dowodzi też chyba, że polska archiwistyka obrała słuszną drogę swego dalszego rozwoju, zaś archiwum poznańskie spełnia w danym wypadku pod wieloma względami rolę pionierską. Najlepszym tego świadectwem jest wychodzenie z informacją adresowaną do określonego użytkownika, choćby nawet informacja ta była niepełna, a jedynie sygnałna, pilotująca². Można by powiedzieć, że jest to informacja agresywna, pobudzająca nie tylko badaczy do nowych studiów, lecz również prowokująca jakże liczne szeregi techników, dla których część materiałów archiwalnych prezentowanych w katalogu będzie z pewnością niemałym, ale za to miłym zaskoczeniem.

Dzisiejsi archiwiści zamiast biernego oczekiwania, jak to przeważnie bywało do niedawna, wychodzą z własnych zakurzonych opłotków i starają się trafić do nowego użytkownika, przede wszystkim do praktyka. Nic słusniejszego jak takie postępowanie! Toteż zarówno badacze, jak i praktycy, z niecierpliwością oczekują na następne, kolejne tomy tego tak pożytecznego wydawnictwa. A czy nie powinny o podobnych przedsięwzięciach pomyśleć i inne archiwa?

Julian Janczak
(Wrocław)

Katalog wystawy „Albert Einstein, 1879–1955. A Centenary Exhibit of Manuscripts, Books, and Portraits Selected from the Humanities Research Center Collections. Austin, USA”.

Rok 1979 obchodzony jest na całym świecie jako Rok Einsteinowski: 14 marca upłynęła setna rocznica urodzin genialnego fizyka. „Einstein Centennial” – jak mówią Anglosasi – jest zatem znakomitą okazją, aby przybliżyć szerszej publiczności zarówno fascynującą sylwetkę, jak i ogromne dzieło A. Einsteina. Wg amerykańskiego czasopisma „Physics Today” (listopad 78) w samych Stanach Zjednoczonych przewiduje się w roku bieżącym zorganizowanie

¹ K. Górską-Gołaską: *Katalog planów miast i wsi wielkopolskich*. Z. 1–2. Poznań 1961.

² Potwierdziła to robocza konferencja poświęcona przedyskutowaniu praktycznej przydatności recenzowanego katalogu, zorganizowana 26 lutego 1979 r. w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Poznaniu. Spotkali się na niej archiwiści i przedstawiciele zainteresowanych instytucji i urzędów.